

KLIN MED HIMALAJO IN KARAKORUMOM

DARIO CORTESE

»Kam pa greš to poletje?«

»V Ladak in Zanskar!«

»Kam? Kje pa je to?«

»Čisto na severu zahodnega dela Indije, severno od Himalaje, tam je...«

»A, v Indijo greš!«

In tako dalje. Tudi zaradi takih in podobnih vprašanj sem se odločil napisati, kar sledi. Ker Ladak in Zanskar niti najmanj nista »Indija« (čeprav politično sta v njej), sem potem vedno začel zagovarjati bodoči trekking kot »to je politično sicer še v Indiji, geografsko, kulturno in zgodovinsko pa je to del tibetanske planote«.

Tako je to: če že poleti 1988 nismo imeli sreče (skupina šestih hribov željnih Ljubljancev namreč), da bi s kitajske strani prišli na Tibet (ravno poleti in samo poleti je kitajska turistična administracija Tibet tako rekoč zaprla za individualne popotnike s 700 ameriški dolarji za tridnevni izlet in kontrolo javnih prevoznih sredstev, na katere tujec ni smel), pa gre izkoristiti priložnost Malega Tibeta, kot nekateri imenujejo Ladak in Zanskar. Indija turistično vendar ni tako zavozlana kot Kitajska!

Vendar: tudi Ladak (ime uporabimo za oznako obeh predelov) je lani doživel prvi val problemov po letu 1974, ko se je odprl za tujce, in spet dobil status »zaprtosti«. Do leta 1974 ga je imel zaradi (še vedno) pomembnega strateškega položaja: Ladak deli meje (od vzhoda do severozahoda) s Tibetom, kitajskim Xinjiangom (Sinkjangom) in Pakistanom (meja s to državo je le tako imenovana »ceasefire line«, tj. določena črta, na kateri se je končala vojna med Pakistanom in Indijo, Pakistan pa je tako odnesel še majhen del Ladaka). »Zaprto« je sicer najpogostejši odgovor na vprašanja v zvezi z najprivlačnejšimi deli bližnje Kitajske, tudi v Ladaku še vedno srečujemo »zaprte predele«, medtem ko sta izraza »odprto« in »zaprto« v osrednji Aziji itak nekaj običajnega in lahko pošteno prekrojita smer poti.

ODSKOČNA DESKA

Na začetku, lanskega julija, smo bili v Ljubljani in tudi nekaj časa kasneje trije: Simon, Sabina in jaz. Pot mimo Ararata, Damavanda (s 5670 metri najvišja gora Irana), oddaljenih grebenov Afganistana, skozi beludžistanske puščave in vrelo vlažnost nižinskega Pakistana (vključujoč Pendžab na obeh straneh) sicer ni bila

najhitrejša, zato pa poceni in dobra priprava na hribe pred nami. Ko človek preživi 14 dni na avtobusih in vlakih, si pravzaprav zaželi še malo hoje....

Indija: saj vam ne morem povedati, kaj je to; razen natlačeni avtobusov na kratki poti iz indijskega dela Pendžaba v Srinagar nismo kaj pretirano spoznali te dežele, naš cilj pa je bil itak nekaj popolnoma drugačnega.

Kašmir je naslednja prehodna postaja. Točneje, indijska država Jammu & Kashmir, katere del je tudi Ladak (in to je, kot bomo kasneje prebrali, še osnova za politične probleme v Ladaku). Srinagar je tisto odzivno mesto za pot prek Himalaje v drug svet. Leži na nadmorski višini nad 1700 metrov poleg jezera Dal in ponuja precejšnje možnosti že na »tej strani«.

Trekking in Kašmir sta neločljivo povezana. Pokrajina je bila sicer ne po ravno mirni poti razdeljena med Pakistan in Indijo leta 1947 po odhodu Angležev s tega območja in je — vseeno na kateri strani — pravi zeleni raj gorskih trat, širokih dolin, potokov in zasneženih vrhov — »domačnost« skratka, v kateri lahko spoznamo tudi podobnost z evropskimi hribi.

Vendar se tokrat le na kratko ustavimo v Srinagarju, ostanemo dan, dva in se po dolgih avtobusnih vožnjah raztegnemo na znanih bivalnih čolnih na jezeru Dal, nakupimo hrano za trekking (ki se je kasneje izkazala za malce neposrečeno izbrano) in zaznamo prve vonjave bližajočih se hribov.

POTOVANJE S TOVORNJAKOM

Imamo pa majhen problem: vsi avtobusi v Leh (to je glavno mesto Ladaka) so polni za teden dni naprej. Letalo bi lahko čakali dva tedna — torej pride v poštev taksi (ki je seveda dražji kot letalo). Toda kasneje se je Simonova ideja o prevozu s kamioni (na njih v celoti temelji oskrba Ladaka) izkazala ne samo za umestno, ampak celo za odlično.

O tem, kako se taksi lahko pokvari takoj, ko v megli in rahlem dežju prileze po

Poskusite primerjati ceno izvoda Planinskega vestnika s ceno izvoda kakšne druge revije, ki izhaja pri nas, pa boste videli, kako (razmeroma) poceni je pravzaprav naš Vestnik. Zdaj je torej komajda še kakšen razlog, da Planinski vestnik ne bi brali v vsaki slovenski planinski družini. Naročniki in bralci Vestnika, postanite razširjevalci planinske ideje in priporočite Planinski vestnik svojim planinskimi prijateljem in znancem!

makadamskih ovinkih čez prvi prelaz, na tem mestu ne bo govora. Pravezprav tudi o tem ne, kako smo s Sabino in dvema hecnima Francozoma potem poštopali dva izredno počasna kamiona in kako je celotna pot iz Srinagarja v Leh (434 kilometrov) namesto običajnih dveh trajala štiri dni. Vendar: počasni kamioni imajo tudi prednosti. V »škattli«, ki jo imajo ti indijski počasneži nad kabino, je dovolj prostora za udobno zleknjenost vsaj dveh oseb. Spalko pod hrbet, armafleks pod rit in ... ohoho, to je pa že nekaj! Fantastična tibetanska pokrajina se razprostira pod teboj in pred teboj. Seveda ne bom pisal, kako močno je včasih pihalo, kako je močno sonce pobarvalo rdeče vsak nepokrit del telesa in kako zanimiva so bila srečevanja kamionov na stalno ozki cesti (sicer asfaltirani — v pasu širine enosmerne ulice) nad strmimi po-bočji.

Zato pa: za prelazom Zoji La, 3500 metrov visokimi himalajskimi vrati v Ladak, na katerem je pustil dušo in zadnjo os tudi naš taksi, začenja zelenje Kašmira prehajati v suho polpuščavsko pokrajino Ladaka. Himalaja (če ponovimo) tvori pregrado za dež (pa tudi za kulture in ljudstva), tako da so tibetanska območja severno od nje v dežni »senci«. Ta postaja vedno bolj izrazita in kmalu od dežja, ki nas je spremljal od Srinagarja sem, ni ostalo veliko.

ŽIVČNI VOZLI

Pot do Kergila (2650 m), kjer se ponavadi konča vožnja prvega dne, ni še nič posebnega, medtem ko se za tem mestom,

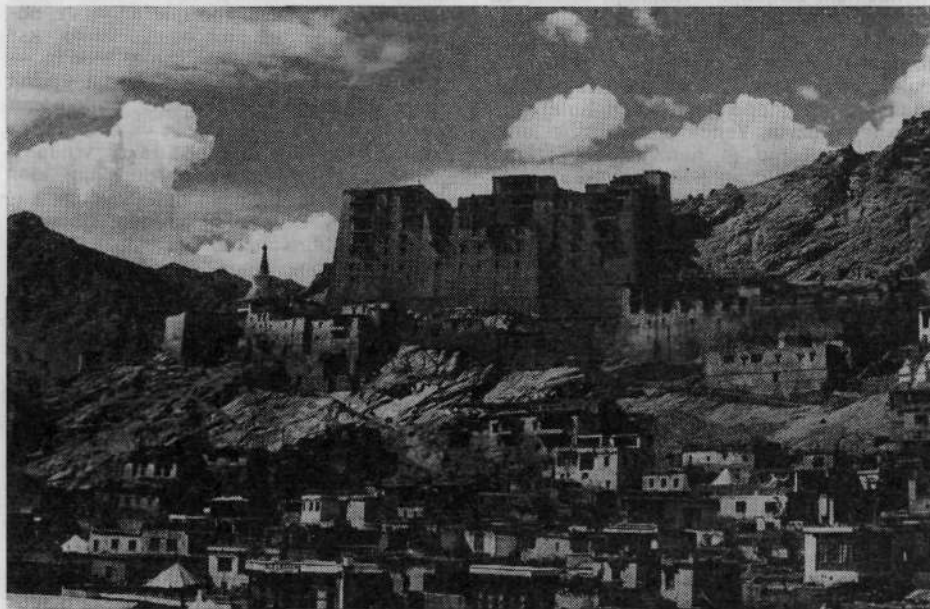
ki je najpomembnejše v zahodnem Ladaku (in je znano po šiitskih muslimanih, ki živijo med 3000 prebivalci mesteca), začinja tisto pravo: gole valovite oble rjave vzpetine in nad njimi ostrbi plastoviti grebeni z rjavimi barvami vseh variant, včasih že z dodatkom beline snega na vrhovih. Območje je tudi izredno zanimivo po geološki strani. Tukaj namreč srečamo neposredne sledi stika indijske podceline s staroazijsko ploščo. Tako imenovana stična črta z obarvano mešanico plasti poteka južno od Inda v smeri severozahod-jugovzhod (kar je tudi smer vseh pomembnih gorstev na tem koncu ter dolin Ladaka in Zanskarja). Kamenine pa se spreminjajo od rjavega apnenca, dolomita in fliša do metamorfnihih kamnin in ladaškega granita. Tudi za geološkega navdušenca je to pravi raj.

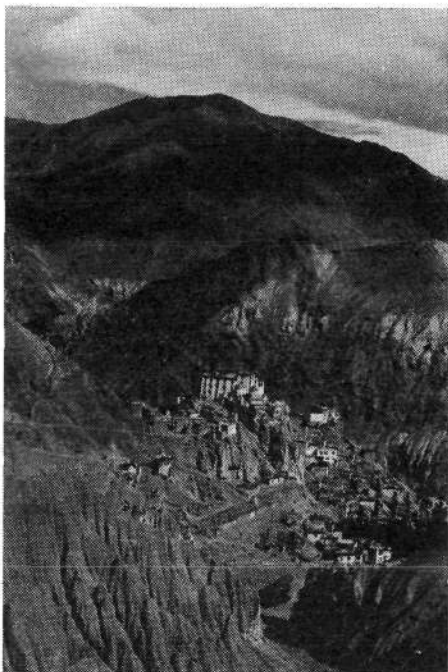
Skozi vso to razgibano rjavino ne ravno tipične tibetanske pokrajine se vije cesta, ki je bila zgrajena predvsem iz vojaških namenov. Neposredna bližina Pakistana in Kitajske je za Indijo preveč živčen voz; Kargil leži na primer le 20 kilometrov od Pakistana, medtem ko nekateri deli ceste Srinagar—Leh potekajo v njeni neposredni bližini.

Ali pa zanimivost z druge strani: Kitajci so si leta 1962 prisvojili ozemlje in naredili cesto iz Lase v Kašgar skozi del Ladaka, ki se zajeda v Tibet in ki je znan pod imenom Aksai Chin. Dve leti pa je trajalo, preden so Indijci to ugotovili! Tudi to kaj pove o odročnosti teh predelov.

Vendar bi bila vsa ta rjavina pokrajine precej enolična, če bi ne bilo vmes tibe-

Leh: pogled na palačo in del mesta

Lamayuru gompa v Ladaku

tanskih naselij — belih gruč preprostih zgradb, zelenih polj ječmena na terasah in številnih znakov tibetanske kulture, življenja in budizma: plapolajočih molilnih zastavic in vrst molilnih zidov.

Pri tem je potrebna še tale opomba: Ladak in Zanskar sta bila precej časa samostojni kraljestvi s tibetanskim budizmom in načinom življenja. Pravilneje bi bilo za prebivalce uporabljati besedo »Ladakijec« ali »Zanskarec«, za kar se tudi sami imajo (Ladak-pa oz. Zanskar-pa v jeziku ladaki). Tudi jezik se loči od tibetansčine in spada v zahodno (eno izmed štirih) skupino tega jezika. Vendar zaradi lažje umestitve v kulturno in naravno okolje raje uporabljamo pridevnik »tibetanski«.

TEŽAVE ZARADI TRGOVCEV

Tako kar požiramo okolico. Ko pa nas pozdravi Lamayuru gompa, najstarejši (zgrajen je bil na prehodu iz 10. v 11. stoletje) in eden izmed najlepših samostanov v Ladaku, se stvari šele zares začnejo. Tukaj ostanem brez besed.

Sledi tisočmetrski spust do doline Inda po kačastih ovinkih, na katerih na kamionu sedečemu vliva zaupanje le to, da ne dvomi o sposobnostih voznika in zavor. To je zares veličastna vožnja — ne brez povečane vsebnosti adrenalina v krvi.

Cesta, ob kateri pogosti napisi opozarjajo na nevarnosti, češ »da si že dovolj visoko

in ni razlogov, da bi si želel še višje«, končno ovinkasto preide v ravnino, po kateri se pripeljemo v Leh, na 3500 metrih visoko glavno mesto Ladaka. Vendar zelo razočarajo številne vojaške zgradbe in veliko vojakov v dolini Inda neposredno pred Lehom. Tako je mesto majhen otok sredi vojaških baz...

Naokrog so sama gola rjava prostranstva, široka dolina reke in grebeni na vseh straneh. Rastja skorajda ni razen nekaj polj in nasajenih topolov poleg Leha.

Tokrat se ne bi ustavljal pri veličastni palači (bivšega) kralja Ladaka, ki zapuščena s približno 60 metrov široko in prav toliko visoko prednjo stranjo še vedno kraljuje nad mestom, in tudi v mestu se ne bi ustavljal. Sicer je to zadnja priložnost za nabavo kakšne bolj raznolike hrane, sladkorja, čaja in podobnega, če se odpravljamo na daljšo hojo.

Toda saj preprosto ne morem mimo problemov, ki so izbruhnili v Lehu to poletje (prvič, odkar je območje odprto za turiste). Kot že omenjeno, je Ladak del indijske države Jammu in Kashmir. Himalaja ne ustavlja samo padavin, ampak pomeni tudi kulturno in versko pregrado, ki pa ne ovira muslimanskih kašmirskih trgovcev, da bi poleteli ne prišli v goste k budističnim sosedom, se dobro razpasli s prodajo spominkov in podobnega in jo jeseni spet pobrisali nazaj z večino izkupička od trofej železnih turistov. Tiha negotovanja domačinov so prerasla v napeto nasprotovanje, sledili so prvi incidenti, kamenje v zraku, uvedba policijske ure in turistično malce neugodna situacija.

Vendar niso Kašmirci kot taki glavni problem. Težave so zaradi vlade Kašmira, pod katero »se Ladak ne počuti dobro« in želi svojo lastno državo znotraj Indije. Iz podobnih svetovnih problemov lahko kar sklepamo na rešitev vprašanja. Menda — to je neuraden podatek — je bil Ladak konec lanskega poletja že popolnoma zaprt za turiste...

Zato nas bo tokratna pot takoj vrnila k Lamayuru gompi in vasici pod njo, kjer začnemo glavni del naše poti, trekking skozi Zanskar v Darcho. Pred njim pa velja vsaj malo pobrskati po preteklosti krajev, po katerih bomo hodili in ki so vse prej kot znani.

ZGODOVINA IN GEOGRAFIJA

Ladak in Zanskar, ki ležita na skrajnem zahodu tibetanske planote, sta vedno imela poseben položaj in nikoli nista bila zares del Tibeta, čeprav so prebivalci dveh bodočih kraljestev prišli ravno s tega območja. Menda je bilo to okrog leta 500 ali 600 našega štetja. Leta 900 je eden izmed naslednikov prvih tibetanskih kraljev zasnoval kraljestvo Ngari v zahodnem Tibetu, ki so si ga po njegovi smrti leta

930 razdelili trije sinovi. Nastali so Ladak, Purang in Zanskar.

Zgodovina obeh predelov, ki nas zanimata, je zgodovina neugodnega položaja na »prepihu«. Le 3500 metrov visoki himalajski prelaz Zoji-la loči Ladak od Kašmira in od vdorov z juga, Zanskar pa je zaprta dolina tik za Himalajo. Vojne s sosedi — Kašmirom na eni in Tibetom na drugi strani — so bile pogoste in so stalno krojile obseg ozemlja in menjavale vladarje. Ladak in Zanskar sta si prišla bližje v 14. stoletju zaradi nevarnosti s strani Kašmira, vojna s tibetansko-mongolsko vojsko v 17. stoletju (takrat si je Ladak priključil Zanskar) in pomoč muslimanskega zahoda pa je pomenila začetek premika proti današnjemu političnemu položaju predelov. V 18. stoletju je bil Ladak kljub močnim kulturnim in trgovskim vezem s Tibetom neodvisen, vendar je leta 1834 podlegel vdoru Sikov, ki so takrat vladali v Kašmiru. Kasneje je postal del indijske države Jammu & Kashmir.

Pakistan si je poleg dela Kašmira leta 1948 priključil še Baltistan in del Ladaka, Kitajska pa je na območje vdrla trikrat in leta 1962 zasegla prej omenjeni kos. Ni treba še enkrat poudarjati, da je koncentracija indijske vojske na teh občutljivih mejnih predelih še vedno velika.

ln še nekaj geografske orientacije. Ladak (skupaj z Zanskarjem) je skoraj 100 000 kvadratnih kilometrov obsežno ozemlje, ki ga omejujeta dve od največjih gorstev na svetu: Himalaja na jugu in Karakorum na severu. Gostota prebivalstva je približno eden na kvadratni kilometer, največ naselij je vzdolž doline Inda. Med njo in Karakorumom je gorovje Ladak, medtem ko na jugu vzporedno z dolino poteka gorovje Zanskar, ki deli Ladak od doline Zanskar. Ta je neposredno pod Himalajo na njeni severni strani. Na severovzhodu Ladaka je visoka planota Čangtang, ki tvori prehod v »pravi« Tibet; s tega konca ga lahko opazujemo le v mislih, kajti ta del je striktno zaprt. Zato pa se na primer prečenje gorovja Zanskar v dolino Zanskar in pot naprej prek Himalaje kar sama ponuja, in to ne z eno samo možnostjo. Njihovo število narašča premo sorazmerno z mahnenostjo na hribe.

Podnebje Ladaka je izredno suho. Pravzaprav nikoli zares ne dežuje in še manj sneži (na leto pade v Lehu 50 mm padavin, v Ljubljani npr. 1200 mm). Pokrajina je puščavska, skoraj popolna visokogorska puščava.

Himalaja je lahko mogočna na več načinov: v tem primeru kot masivna pregrada, ki prepreči vsakršen vpliv monsuna z juga.

NORI RAJ ZA HOJO

Lamayuru je majhna vasica z veličastno gombo — samostanom blizu doline Inda in 1000 metrov nad njo na višini približno

3700 metrov. To je tudi izhodišče za privlačen trekking v Zanskar in potem prek Himalaje v Darcho oziroma indijsko zvezno državo Himachal Pradesh.

Je pa to le ena izmed neštetihi možnosti, ki se jih lahko lotimo peš v Ladaku in Zanskarju. Ta Mali Tibet je dobesedno nori raj za hojo, ki se prek prelazov in skozi široke doline brez težav lahko zavleče v večtedenski trekking. Obljudenost poti, ki se vzpenjajo do 5000 metrov visoko (in ne gredo kaj dosti pod 3500 metrov), razen nekaj izjem ni velika. To lahko pomeni dneve in dneve v fantastičnem okolju samotnih tibetanskih vasic, samostanov in razjedenihi rdeče rjavih gorskih grebenov.

Številnih ledeniških rek, prek katerih ni kaj dosti mostov, in zopрно visokih prelazov na tem mestu ne bi pretirano omenjal. Ravno zaradi njih je bila tokratna odločitev pustiti take »divje« steze ob strani. Vodo v čevljih bodo nadomestili mostovi, samoto s prej omenjenimi značilnostmi bo občasno prekinila kakšna organizirana trekking odprava, prelazi bodo še vedno visoki, hoja pa vseeno čisto fizično uživanje v nekem drugem svetu.

Ki ga začnemo spoznavati čisto po domače — v pogajanju za ceno oslov ali konj in otepanju z bolhami v sicer prijaznem okolju hišice gostitelja v vasi Lamayuru.

(Se nadaljuje)

odmevi

DRAGI STARI IN NOVI ČASI

Gregor Klančnik v PV 12/89 omenja težave pri odvajanju odplak, ki jih imajo naše planinske kočice in domovi. Res je to in poznamo jih. Vendar si težko predstavljamo, da je res pri vsaki koči tako velika greznica, ki bi za nekaj let hranila vse odplake, bodisi za ves čas delovanja kočice, bodisi do takrat, da bi prišlo komunalno podjetje in greznico izpraznilo. Pri Triglavskem domu naj bi imela greznica kapaciteto za deset let — takrat pa bi nekdo pripeljal cisterno in bi greznico izpraznil, kajne?

No, to v praksi težko dosežemo že v dolini, kaj šele v gorah. Ostane nam torej le sklepanje, da se take greznice, če niso že v začetku brez dna, v krajšem obdobju same praznijo v razpoke in špranje, nesnaga pa odteka po razpokah v dolino, kjer onesnažuje že tako redke vodne vire. Ker G. K. ne pozna načina, kako temu odpomoči, lahko povemo, da sta tu dve možnosti: omejiti obisk v gorah in ne gra-